

typické představitele zařazuje například jednoho z vedoucích autorů v tomto oboru, H. J. Morgenthaua.

Zatímco tradiční přístup vychází z určitých celkových teoretických koncepcí, jako jsou například moc, systém, je zaměření prof. Goormaghtigha na jedné straně mnohem skromnější, neusiluje o ucelenou teorii či vědeckou disciplínu mezinárodních vztahů, na druhé straně však klade studiu mezinárodních vztahů nesmírně náročný úkol — musí se stát skutečně vědeckým. To znamená zkoumání konkrétní problematiky mezinárodních vztahů nejnovějšími metodami scientismu, promítajícího se zvláště v behaviorismu zaměřeném na chování států i dalších činitelů mezinárodních vztahů. Vědeckost má být zajištěna především mikrovýzkumem, který se opírá o kvantitativní metody i využití moderních výpočetních strojů. Tak má být umožněna verifikace i vytváření určitých modelů. Zvláštní význam přisuzuje zkoumání komunikačních vazeb a prostředků a obsahové analýze. Přínos tohoto přístupu spa-

tňuje i v tom, že se tak vytváří pevná základna zjištěných a ověřených dat, která může sloužit i dalším vědcům. Příkladem je výzkum mezinárodních organizací, který právě Carnegiova nadace rozvíjí a podporuje.

Jeden z problémů vidí nejen v tom, že tyto nové přístupy vyžadují, aby se badatel ve svém vzdělání zaměřil i na dosud opomíjené oblasti, zvláště na matematiku či dokonce kybernetiku, ale i v tom, že zde také vzniká určitý nový jazyk, kterému stoupenci tradičních přístupů těžko rozumějí a samozřejmě mu i těžko přicházejí na chuť.

Teprve na těchto základech vidí prof. Goormaghtigh předpoklad pro další pokrok studia mezinárodních vztahů, přiznává však i perspektivu a užitečnost dalšího stupně, totiž vytvoření částečných teorií i možnost spojení s dosavadním tradičními přístupy, což by vedlo k syntetičtějšímu a zároveň vědeckému zachycení problematiky mezinárodních vztahů.

Vladimír Soják

20 LET POLSKÉHO ÚSTAVU MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Ve dnech 29. a 30. listopadu 1967 oslavil *Polski Instytut Spraw Międzynarodowych* dvacet let svého trvání. Tomuto významnému jubileu věnoval vědeckou konferenci o teoretických problémech výzkumu mezinárodních vztahů a slavnostní zasedání za účasti představitelů Polské sjednocené dělnické strany a vlády Polské lidové republiky.

Slavnostní zasedání se konalo ve Sloupové síni polského Sejmu za účasti členů předsednictva ÚV PSDS, tajemníka ÚV Zenona Kliszky, ministra zahraničních věcí Adama Rapackého a dalších významných stranických a vládních představitelů. Zasedání byli také přítomni členové varšavského diplomatického sboru, polští vědci a publicisté a delegace bratrských ústavů mezinárodních vztahů ze socialistických zemí: Institut mirovoj ekonomiki i meždunarodnych otnošenij z Moskvy, Institut für Zeitgeschichte z Berlína, Institut za medjunarodnu politiku i pri-

vredu z Bělehradu, katedry mezinárodních vztahů Marxovy university z Budapešti a ÚMPE z Prahy.

Na zasedání promluvil ředitel PISM dr. Adam Kruczkowski o dvaceti letech činnosti ústavu. Práci ústavu velmi pozitivně ocenil v delším projevu ministr Rapacki, který pak předal vyznamenání některým zasloužilým pracovníkům ústavu. Na závěr zasedání pronesli pozdravné projevy vedoucí delegací bratrských ústavů ze socialistických zemí.

Slavnostnímu zasedání předcházela dvoudenní vědecká konference, věnovaná mimořádně závažnému tématu: teoretickým problémům výzkumu mezinárodních vztahů. Již samo rozhodnutí věnovat při oslavách dvacetiletí ústavu pozornost těmto nesmírně složitým problémům svědčí o tom, že ústav v oblasti konkrétního výzkumu mezinárodních vztahů dosáhl určitých úspěchů a určité mety. Teprve po dosažení určité úrovně pocituje vý-

zkum mezinárodních vztahů potřebu a naléhavost vyrovnat se s řadou teoretických problémů.

V prvních letech existence se před vědeckými pracovníky kupí příliš velké množství konkrétních problémů, než aby vůbec mohli soustředěněji pomyslet na řešení teoretických otázek. V určitém okamžiku se však jejich řešení stane téměř pro všechny pracovníky ústavu nezbytným a pak je nutné, aby se práce nejvyspělejších členů kolektivu zaměřila na teorii, bez níž už další pokrok není možný. Uspořádáním konference na toto téma potvrdil PISM svůj přechod do vyšší etapy výzkumu, který mu otevírá nové dalekosáhlé možnosti.

Téma samo patří k nejsložitějším problémům výzkumu mezinárodních vztahů. V celém světě zápasí odborníci pro výzkum mezinárodních vztahů s řadou složitých otázek, z nichž k nejzákladnějším patří: Co jsou mezinárodní vztahy a jaký je předmět jejich výzkumu, jakou metodou je lze zkoumat, a nakonec jsou-li mezinárodní vztahy samostatnou vědou.

Je pochopitelné, že ani konference PISM nemohla dát na tyto otázky definitivní odpověď. Ke třem úvodním referátům, dr. Kruczkowského o předmětu výzkumu současných mezinárodních vztahů, prof. dr. Markeiwicze z Poznaně o metodologických problémech vědy o mezinárodních vztazích a prof. dr. Zychowského o některých problémech metodologie výzkumu mezinárodních vztahů, vystoupilo téměř 20 diskutujících z polských ústavů i zahraničních hostů.

Vcelku panovala shoda v tom, že mezinárodní vztahy již jsou nebo se postupně stávají vědou. Tato shoda byla zřejmě větší o to, že na slavnostním zasedání ústavu zabývajících se vědecky výzkumem mezinárodních vztahů vystupovali odpůrci pojetí mezinárodních vztahů jako vědy značně umírněně a své názory formulovali velmi konciliantně. I pokud jde o druhou otázku, stavěla se většina účastníků za komplexní pojetí, chápající mezinárodní vztahy v souhrnu jejich aspektů politických, hospodářských, kulturních, právních, vojenských, ideologických a dalších. Největší neshoda byla v diskusích o metodě, na niž se názory velmi jasně různily. Někteří se domnívali, že s vývojem samostatné vědy — mezi-

národních vztahů se vytvoří i společná metoda práce, jiní zdůrazňovali rozdílnost práce politologa a ekonoma, mezi nimiž prý nemůže dojít k nějaké syntézi. V podstatě tyto diskutující vlastně odmítali mezinárodní vztahy jako vědu vůbec, i když to vysloveně neřekli. V pojetí mezinárodních vztahů jako vědy šli nejdále představitelé sovětského ústavu. Jak vyplynulo z vystoupení ředitele IMEMO N. N. Inozemceva, předpokládají postupné vytváření odborníka, „mezdunárodnika“, a to jak ve výzkumu, tak i v pedagogickém procesu. Mnohé školy se již na toto odvětví specializují.

Diskuse pochopitelně uzavřena nebyla, neboť ani uzavřena být nemůže. Objevila se v ní však řada velmi zajímavých myšlenek a podnětů. Se zájmem byl vyslechnut projev československého hosta, ředitele ÚMPE dr. Šnejdárka o československém úsilí řídit výzkum mezinárodních vztahů v rámci zvláštní komise ČSAV. Podle slov ostatních představitelů ústavů socialistických zemí se podobné úsilí zatím v žádné zemi nedaří.

Hovořilo se i o použití matematických metod ve výzkumu mezinárodních vztahů, avšak konstatovalo se, že pro jejich použití je prozatím nejvhodnější oblast ekonomická, neboť především v oblasti politické se problémy jeví natolik složité, že je zatím nedovedeme řešit pomocí strojů. Nezdá se, že by v nejbližší době bylo možno jednotlivé problémy mezinárodních vztahů, a tím méně mezinárodní vztahy komplexně postihnout matematickými metodami. Nejdále jsou v tomto směru badatelé v SSSR, avšak i tam se použití matematických metod zatím omezilo na některé úseky ekonomického výzkumu.

Mnozí diskutující, mezi nimi i vedoucí redaktor Mezinárodní politiky E. Busch, se zabývali vztahem teorie a praxe. Zvláště zajímavou se ukázala otázka vztahu vědy a propagandy a výzkumu podle sociální objednávky. Poukázalo se na nejrůznější momenty těchto aspektů a velmi se oceňovalo značné posílení vlivu vědy v propagandě a rozumně se vyvíjející přístup vědeckých pracovišť k společenské objednávce.

Značnou pozornost vyvolalo vystoupení polského profesora F. Ryszky, který rozebral vztah mezi analýzou, teorií a

prognózou, přičemž zvláště problém prognózy se jevil poněkud nejasným. Střetly se názory, zda se výzkum má snažit jen o jedinou prognózu, vycházející z rozboru a teoretických závěrů, nebo zda je třeba snažit se o vyjádření několika možných prognóz. Nakonec se ukázalo, že jde spíše o terminologickou nejasnost, co pod prognózou chápeme, a o akcentování buď čistě teoretického přístupu, nebo již o přiblížení k praxi, kdy se pochopitelně jedna stránka řešení zdůrazňuje jako nejvýhodnější.

Velmi aktivně do diskuse zasáhl i ředitel bělehradského ústavu L. Mates, který se v mnoha směrech snažil teoretickou diskusi co nejvíce přiblížit praxi a ukázat na všechny potřeby, které praxe staví před teoretický výzkum. Prof. Mates a také vedoucí oddělení PISM pro rozvojové země doc. Prokopczuk zdůraznili velký význam, který má pro současný výzkum mezinárodních vztahů existence „třetího světa“. Ukazuje se, že problémy této části světa a její vztah k ostatním státům se v nejbližší době může stát jedním z určujících činitelů světové politiky, neboť rozpor, který zde narůstá, si v nejbližší době musí naléhavě vynutit nějaké řešení.

Obširně se diskutující zabývali i otázkami vztahu mezinárodních vztahů k jednotlivým vědám a jejich disciplínám. Značnou pozornost a diskusi vyvolalo schéma předložené autorem této zprávy.¹⁾ Řešení této otázky by předpokládalo již jasné vymezení předmětu mezinárodních vztahů, avšak z diskuse vyplynulo, že těmto otázkám je třeba se ještě dále věnovat, i když bylo zdůrazněno, že se nelze vyhnout i práci s pracovními hypotézami.

V závěru konference zdůraznil předsedající prof. Lachs, že je třeba uvítat rozvoj všech společenských věd, neboť jejich vzájemné působení na sebe přináší nepochybně prospěch všem. Uvedl, že žijeme v době, kdy se neustále rodí nové vědy a vědní obory, avšak často se vidí jen vědy limitní, tj. ty, které se vytvářejí na hranicích jednotlivých věd nebo se vydělují z již známých a uznávaných věd. Nelze však zapomenout, že se týká i problém komplexního přístupu ke společenské realitě a že tedy mohou vznikat i vědy komplexního nebo syntetického charakteru. Vycházejí ze zásadního úkolu vědy — hledat pravdu — podtrhl předsedající nutnost poctivé, cílevědomé, dlouhodobé a obětavé práce na úseku kterékoli vědy, bez níž není možný ani rozkvet, ba ani existence žádné vědy.

Souhrnem je možno konstatovat, že konference, i když nevyřešila složité otázky, které byly před její účastníky postaveny, splnila svůj úkol velmi dobře. Byla konferencí plnou zajímavé a podnětné diskuse a výměny názorů a již to samo znamená úspěch. Téma bylo velmi dobře vybráno, neboť odpovídalo nejen stupni výzkumu v polském ústavu, ale ve větší či menší míře se teoretické otázky dostaly zákonitě na pořad dne všech ústavů mezinárodních vztahů socialistických zemí. Proto se konference těšila velkému zájmu nejen polských, ale i zahraničních účastníků a na závěr panoval jednomyslný názor nejen o úspěšnosti a prospěšnosti konference, ale i o nezbytnosti co nejintenzivněji v teoretických diskusích a ve výměně názorů, především mezi všemi bratrskými ústavy, pokračovat.

Alexandr Ort

¹⁾ Blíže viz článek *Jsou mezinárodní vztahy vědou?* na str. 62—68 tohoto čísla.